

Bartoš, Jaromír

[Vorob'jev, Lev Valentinovič; Kaganov, Vsevolod Michajlovič; Furman, Aleksej Jevgen'jevič. Základné kategórie a zákony materialistickej dialektiky]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1964, vol. 13, iss. G8, pp. 186-187

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111744>

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

a nepřihlíží k tomu, že jim dnes v marxistické literatuře dáváme význam poněkud jiný. Tak například v člancích věnovaných Marxovi a Engelsovi používá Adoratskij pojmu *ideologie ve smyslu falešného vědomí* a klade proti němu vědecké, „předmětné“ vědomí.

Nejcennější podle mého názoru je pak ta skutečnost, že Adoratskij zvláště vysoce vyzdvihuje význam *dialektiky*. V tom je „aktuální“ zvláště pro současnou dobu. Vždyť právě po XX. Staliny KSSS si naše filosofie jasně uvědomila, že cesta k překonání dogmatismu, cesta do stejnový metody k metodě Marxově je zvláště v návratu k dialektice. A Adoratskij ukazuje i to, že studium dialektiky u Lenina začínalo studiem Marxu a Hegela. Nelze v této souvislosti opomenout, že také v přítomnosti se mnozí marxističtí filosofové vracejí k Marxovi, k jeho Kapitálu. (Připomínám alespoň práce Zeleného, Cibulky atd.) Marxovo dílo je také východiskem pozoruhodné práce Karla Kosíka, *Dialektika konkrétního* (CSAV, Praha 1963), které by bylo možno z hlediska logiky mnohé vytykat.

Současně nelze ovšem souhlasit již s tím, jakým způsobem klade Adoratskij dialektiku proti formální logice (např. na str. 40—42). Není potřeba v tomto časopise hájit význam logiky, ukazovat význam zákona totožnosti, zákona sporu atd. Rozvoj moderní logiky svědčí již dosti přesvědčivě o jejím pozitivním významu pro vědeckou práci a vědecké myšlení. Stačí připomenout opět některé soudobé práce našich logiků (Filkovn, Zich, Berka atd.), abychom pochopili nesprávnost umělého protikladu, (či dokonce domnělé neslučitelnosti) logiky a dialektiky. Také *rozvoj logiky, metodologie, uplatňování kybernetiky, bližší sepětí filosofie s těmito vědami, je jednou z možných cest při překonávání pozůstatků dogmatismu rozšířeného v době kultu osobnosti*.

Marxistická filosofie musí totiž řešit filosofické otázky různých oblastí, k nimž filosofie vždy měla a má co říci. V jejím širokém spektru najdou uplatnění nejen ti filosofové, kteří se zaměřují k tzv. filosofii věd, ale i ti, kdož řeší otázky společenského dění, či přímo problémy vnitřního života člověka, jak o tom svědčí zejména práce francouzského marxistického filosofa a člena ÚV KS Francie R. Garaudyho *Perspektivy člověka*, (Praha 1964).

Jan Macků

L. V. Vorobjov, V. M. Kaganov, A. J. Furman: **Základné kategórie a zákony materialistickej dialektiky**. (Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1963, 280 stran. Ruský originál vydalo Nakladatelství Moskevské university r. 1962.)

Pětí slovenských překladatelů a vydavatelů dostávají naši členáři knihu, vydanou před rokem moskevskou universitou. Práce je rozdělena do deseti kapitol, kterým předchází předmluva a rozsáhlý „Úvod“. Prvých sedm kapitol je věnováno kategoriím dialektiky — jde o kategorie běžné v takových případech uváděné —, v dalších kapitolách je pak řeč o zákonech dialektiky.

V předmluvě autoři uvádějí, že k uvedenému tématu vyšla již řada prací. „Některé z nich jsou užitečnými pokusy dalšího tvořivého rozpracování teorie vývoje. V tomto směru je však nezbytná další vážná práce“ (str. 5). Mluví pak o velkých úkolech, které sovětské filosofii uložil XXII. sjezd a ukazují, v Programu KSSS se zvlášť veliký význam přisuzuje vypracování přírodních věd. „Autoři této knížky,“ říká se dále, „považovali za svou povinnost vyslovit své názory na nadhozené filosofické problémy... Domníváme se, že tvořivé posouzení sporných problémů je nejlepší cestou k jejich správnému řešení“ (str. 6).

Jsme toho názoru, že tento úvod není napsán zcela přiměřeným způsobem. Úroveň knihy se totiž příliš neliší od úrovně známé učebnice „Základy marxistické filosofie“. Má tedy ráz studijní a propagandistické příručky, a jako taková má svůj smysl a funkci. Z velkého tvůrčího programu, který před sovětskými (i našimi) filosofy vytyčila Komunistická strana Sovětského svazu, toho však autoři mnoho nesplnili.

V „Úvodu“ mluví autoři o lidském poznání a o kategoriích souhrnně. Jejich názory jsou většinou v soudobé literatuře běžné. (S výjimkou některých simplikací: „Marxistická filosofie odpověděla na všechny otázky, které nastolil předcházející vývoj filosofie...“ [str. 7] apod.)

Výklad o kategoriích a zákonech dialektiky má většinou konvenční rysy. Některé problémy vytyčili autoři již v předmluvě jako sporné: Podotýkáme k tomu, že podle našeho mínění je správné, jak vymezují pojem „kvalita“ a rovněž je správné, že o antagonistických a neantagonistických rozporech mluví jen u společenských jevů. O zákonu negace negace, jehož interpretaci pokládají rovněž za spornou, lze říci, že je vykládají vcelku souhlasně se soudobou literaturou.

Jednotlivé kapitoly — jak to kdysi bývávalo zvykem — jsou zakončeny oddílem o praktických aplikacích. Tyto oddíly jsou obvykle dosti slabé. Autoři si dosti jasně neuvědomují,

že rozbor filosofických kategorií má v první řadě význam pro *teorii*, a. to tím, že ovlivňuje metodiku věd a celou strukturu teoretického myšlení. Filosofie se vztahuje ke skutečnosti obvykle prostřednictvím jiných teoretických oborů.

Měli jsme kdysi možnost recenzovat na stránkách Sborníku (v čísle G 2) známou knihu „Kategorie materialistické dialektiky“ vydanou před lety pracovníky Jaroslavlského pedagogického institutu. Málo známí pracovníci z Jaroslavi (ne tak bohužel moskevský redaktor sborníku M. M. Rozental) napsali tehdy do knihy řadu relativně dobrých statí. Kniha, kterou vydala moskevská universita roku 1962, neznamená bohužel tak velký pokrok, jak bychom si přáli. Doufáme, že příští publikace jejích autorů přispějí více k řešení velkých úkolů, které stojí před naší filosofií.

Jaromír Bartoš

Die soziologische Meinungsforschung als wichtige Quelle des Kennenlernens der Ansichten, Denkweise und des Lebensstils der Studenten

Ich möchte auf einige Ergebnisse der bei uns im heurigen Schuljahr (1962—1963) organisierten Meinungsforschung aufmerksam machen. Zuerst die Antwort auf die Frage, warum wir uns überhaupt in diese Arbeit einliessen. Wäre es etwa nicht besser, alle Kräfte auf die Verbesserung der direkten Erziehungsarbeit zu konzentrieren? Wir sagten uns, dass auch hier neue Wege gesucht werden müssen und antworteten in diesem Sinne auf die gestellte Frage mit „Nein“. Wir haben uns nämlich überzeugt, dass wir mit der Denkweise, Lebensstil und Weltanschauung der Studenten doch nicht so vertraut sind, wie man ab und zu geneigt ist, anzunehmen.

Der Entschluss diese Meinungsforschung zu organisieren war daher nicht ein Ergebnis rein logischer Erwägungen. Eine viel grössere Rolle spielte vielmehr die Erkenntnis, dass der Lehrer bei entsprechender Qualifizierung um so grössere Erfolge in der politischen Erziehung erzielt, je mehr es ihm gelingt, jederzeit die Probleme der Studenten zu kennen. Es ist bekannt, dass schon eine bloss empirische Kenntnis dieser Probleme von grosser Wichtigkeit ist, desto mehr sollte und muss eine gründliche und durchdachte Kenntnis dieser bringen. Bei der Lösung der Frage, wie wir solche Informationen gewinnen können, stiessen wir auf die Notwendigkeit eine Meinungsforschung zu organisieren.

Heute können wir mit allgemeinen Feststellungen von der Vielseitigkeit und Wichtigkeit des Erziehungsprozesses nicht mehr auskommen. Das genügt letzten Endes doch nie. Ohne Kenntnis konkreter und einzelner Gegebenheiten kann es schwer eine erfolgreiche Erziehung geben. Das soziale Leben ändert sich ununterbrochen und dementsprechend ändern sich auch die Aufgaben. Dabei sind die heutigen und morgigen keinesfalls einfacher als die gestrigen. Und zu den Aufgaben der ideologischen Arbeit gehört nicht das Konstatieren von Daten, sondern die Organisation der Menschen, das Fortwärtführen.

Nicht alle Umstände, die den Erziehungsprozess und seinen Verlauf bestimmen, können wir ausschlaggebend und direkt beeinflussen. Die politische Lage, das Wirtschaftsleben, der erreichte Stand der Wissenschaften und des Bewusstseins überhaupt sind in diesem Sinne für uns objektive Tatsachen. All dies beeinflusst die Möglichkeiten, Formen, Inhalt und Methoden der politischen Erziehung und ist von primärer Wichtigkeit. Ausser diesen, für uns gegebenen und nur indirekt beeinflussbaren Umständen ist aber die politische Erziehung und die Wirksamkeit des Unterrichts im Rahmen des Marxismus-leninismus auch von solchen Umständen abhängig, die zu ändern und zu erfassen voll in unserer Macht liegt. Das sind (bei gegebener Bildung der Lehrer) meiner Meinung die allgemeinen Grundsätze der Pädagogik, der Psychologie, antidogmatische und konkrete Beweisführung, Kenntnis der Studenten usw.

Wir betrachten in dieser Zeit die womöglich genaue Kenntnis der Lage des Objekts unserer Erziehung, der Studenten, als eine der wichtigsten Vorbedingungen jeder politischen Erziehung. Als einen der besten Wege (wenigstens derzeit) zur Ermittlung des objektiven Tatbestandes betrachten wir die soziologische Meinungsforschung.

Diese Gründe rein praktischer und pädagogischer Natur waren es an erster Stelle, die uns diesen Versuch unternehmen liessen. Eine wichtige Rolle spielten dennoch auch politische und theoretische Gründe.

Mit der Arbeit begannen wir Anfangs dieses Schuljahres 1962—1963. Zehn Mitglieder der Kateder des Marxismus-leninismus bildeten zu diesem Zweck eine Gruppe, welche im ersten Halbjahr alle notwendigen Vorarbeiten leistete und im zweiten Halbjahr mit der Verwirklichung der Pläne begann.

Die Meinungsforschung umfasste praktisch alle Studenten unserer Universität. Als wichtigstes